

Становище

от проф. Ангел Валентинов Ангелов, д. н.

за научната и академична дейност на доц. д-р Стилиян Стоянов, кандидат в конкурс за заемане на академичната длъжност "професор" по професионално направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата), обявен в ДВ бр. 61 от 5. август.

Доц. д-р Стилиян Стоянов участва в конкурса с една монография и 16 статии, публикувани на български и на руски език.

Монографията „Литература и технологии“ изследва въздействието на технологиите върху художествената литература в България от 1860-те до 1940-те. Една подглава е посветена и на литературата в Украйна, писана на български език през 1920-1930-те. Материалът на изследването включва както висока, така и популярна литература, есета и журналистически статии. Монографията анализира и промяната на социалните нагласи, извършена чрез въздействието на технологиите в изследвания период. Авторът подчертава, че подобна промяна е обща за много страни в Европа; как се осъществява тя в България той обосновава чрез анализ на текстове, но и на социални практики. Ст. Стоянов разглежда литературата като „участник“ в социалните отношения. Съдържанието на книгата е по-богато от заявеното в заглавието съпоставяне между литература и технологии.

Подялбата на проблематиката на две части - „Човекът и машината“ и „Силата“ е условна, което авторът съзнава, но именно тя му позволява да направи и качествено разделение между отношението към технологиите в литературата и в социалните нагласи от 1860-те до 1920 и от началото 1920-те до 1945. Авторът познава в детайли епохата, която изследва, изводите му следват от анализа на привлечения материал. Няма предпоставени тези, няма „натиск“ върху материала. Този начин на аргументиране е сред достоинства на монографията. Друго достоинство е, че авторът се е интересувал от съпоставянето между литература и технологии и извън изследвания период. Въвеждащата част (с. 3-22) прави кратък преглед на теоретични възгледи, произведения и нагласи за отношението към машините през XVIII и XIX в. В изложението неведнъж авторът съпоставя изследваните

до 1945 явления с по-нови, от 1950-те и 1960-те. „Вместо епилог“ (с. 249-54) скицира проблематичното отношение между автор, технологии и публика днес. Проблематиката е близка на автора, било му е интересно да изследва отношенията литература, технологии, социални нагласи, поради което и на читателя му е интересно да следи хода на авторовата мисъл.

Ст. Стоянов предпочита да представи колкото е възможно повече от историческия материал, но не се отнася по същия начин към съвременната изследователска литература на български език. Съществуват напр. български изследвания върху историята на радиото в България, които изглежда Ст. Стоянов не познава. Монографията на Веселин Димитров, Историята на радиото в България (краят на XIX – 1944) е публикувана в 1994. Краят на XIX–1944 е именно периодът, с който се занимава и Ст. Стоянов по отношение на радиото. Друга книга, в която има част, посветена на радиото в Европа, е, „Радиофеноменът“ (автор Светлана Станкова), но тя е публикувана в 2014, в годината, в която е публикувана и книгата на доц. Стоянов. Той не би могъл, дори при желание, да я вземе пред вид. Монографията на В. Димитров обаче би предоставила исторически материал и допълнителни доводи и то в собствената посока на изследване на Ст. Стоянов.

Четири очерка са посветени на творчеството на Вл. Полянов, К. Константинов, Ст. Загорчинов, Чудомир. Изследователската нагласа на автора се проявява като усилие за разбиране - на произведенията, на условията, при които те са създавани, на съвременните реакции към тях. Ст. Стоянов проследява как се е променяло отношението към произведенията при промяна на историческите условия и как се е променило социалното битие на четиримата писатели. Искам да отбележа детайлното проследяване на рецепцията на произведенията до 1945. Усилието за разбиране е свързано с внимателност (и дори с предпазливост), на преценките, което му позволява да представи с еднаква убедителност противоположни мнения, дори ако неговата собствено мнение е близко до някое от обсъжданите. В очерка за Вл. Полянов четем: „да се търси разбирателството, а не конфликтите“, което възприемам и като отнасящо се за изследователската нагласа на Ст. Стоянов. Той предпочита да посочи затрудненията – най-често недостатъчно сведения,

които не му позволяват да направи окончателна преценка или извод за произведение или за постъпка на писателя.

Ще приведа по-дълъг цитат от очерка за Ст. Загорчинов, защото смятам, че цитатът характеризира изследователската нагласа на кандидата: „Не знам дали е важно да установим наистина ли животът на Загорчинов е бил „живот в сянка“ (това е названието на книгата със спомени на писателя – б.м. А.А.), но мисля, че е хубаво да уважим желанието му да припознава себе си точно по този начин. ... приемайки такава установка, можем да систематизираме наблюденията върху повестите, драмите и романите му.“ (с. 127) Уважението към авторската позиция, желанието да се даде предимство на собственото разбиране на писателя открива на Ст. Стоянов възможност да анализира елементи в произведенията и в реакциите към тях, които иначе биха останали трудно обясними и дори неразбираеми. Убедителността на изложението в четирите очерка идва от близостта на изследователя, от чувството за свързаност с творчеството на четиримата писатели.

От очерка за Ст. Загорчинов искам да открия обяснението защо романите на Загорчинов, писани преди и след 1944, са добре приети при социализма, както и съпоставянето на „естетския“ и на „държавния“ контексти преди 1944. От очерка за К. Константинов ще отбележа наблюдението за „навлизането в българската литература на негероичния човек: на небореца, нестрадалеца, нестранника.“ (с. 122) Понякога Ст. Стоянов се отказва да анализира определен проблем: косвено, твърдейки, че едно или друго явление предизвиквало просто размисъл или явно: „не ми се ще да навлизам в слабо разработената теория на българската фантастична литература“ (очеркът за К. Константинов, с. 130). Питам се: „защо не му се ще да навлезе“, още повече, че наблюденията, които той прави над „Сърцето в картонената кутия“, както и над други произведения от българската фантастична литература са убедителни. Сякаш не желае да напусне жанра на очерка. Също - защо мемоарната книга „Път през годините“ е останала без подробен анализ?

Употребата на термина „екзотика“ и на производните му (в монографията, в очерците) е по скоро метафорична, а не терминологична. Основен термин като „литературен авангард“ се нуждае от по-ясна дефиниране.

В статията „Ботев – търсенето и опорите“ доц. Стоянов си поставя задачата: „ да се разгледат двадесетината стихотворения на Ботев като израз на една протичаща пред читателските очи модерност. И да се потърсят връзките на тази протичаща модерност с модернизационните процеси в българското общество.“ Той е изпълнил задачата си, но ескизно, без да развие евристичната си постановка, съпоставяща прояви на модерност в живота и в поезията на Христо Ботев. Достига до извода: „Перспективните визии, породени от перманентните за българския социум модернизационни процеси, обясняват дълголетната нужда от Ботевата поезия и предопределят нейните социални употреби.“¹

Защо проблемът за модерността в литературата от 1860 до 1945 не е предмет на обобщаващо изследване? Проблемът е централен в статията за Ботев, за прояви на модерността обаче само се споменава в четирите очерка за българските писатели до 1945. Статията „Рожденные войной“ описва, без обаче да назовава, социални нагласи, идеологии и литературни направления, представителни именно за високата модерност през XX в. в България, но и в Европа. Разбира се, модерността е технологии, които са предмет на монографията на кандидата, но тя не е само това. Струва ми се, че модерността е възможна, но засега неизползвана изследователска посока от Ст. Стоянов.

Най-общо подходът в публикациите на доц. д-р Стилиян Стоянов може да бъде определен като тенденция към социална антропология на литературата.

Статията „Малките истини и големите събития“ е пример и за теренна антропология; в нея разказващите събеседници са етнически българи от Мелитопол и село Николаевка. От разказите са цитирани откъси; изглежда не са издадени, защото доц. Стоянов не пише за подобна публикация. Статията коментира разказите и предоставя възможност на читателя да се убеди отново в близостта на изследователя към събеседниците му. Тази статия е само част от изследователския интерес на Ст. Стоянов към българите в Украйна, но и към историята и актуалните събития в Украйна (статии „Размисли в една електричка“, „Сватбените генерали“).

Интересът към една социална антропология на литературата е забележим в статии, чиито предмет на изследване са произведенията на автори, чиято

известност не надхвърля региона (или дори общината), в който живеят. В „Към поетиката и прагматиката на регионалната литература“ Ст. Стоянов се интересува от колективния образ на регионалния автор, открива връзки между колективния жизнен опит и произведенията, описва възрастта и нагласите на читателската и слушателската публика, къде и с какви средства са публикувани произведенията си, какво е разпространението им и, разбира се, какви са структурните им характеристики. Изводът, до който той достига е: „... регионалната литература изгражда стабилни писателско-читателски общности, генерира полета за разговор, създава усещане за значимост и съпричастност както у „творците“, така и у техните читатели-слушатели.“ (с. 298) Основанието, за да изследва регионалната литература Ст. Стоянов вижда в: “тя по свой начин е отражение на важни социо-културни процеси и настроения.“ (с. 298)

Част от предложените за конкурса публикации на доц. Стоянов е посветена на актуални социални явления. Ще посоча „Ку-Ку“ като огледало на българската революция“, в която той открива връзки между характера на телевизионното предаване и процеси и явления в българското общество преди 1989 и през 1990-те. По сходен начин той постъпва и в другите статии на актуални теми – обосновава наличието на връзки между изследваната конкретност и по-общи социални процеси и нагласи.

В заключение искам да подчертая приносния характер на монографията „Литература и технологии“, както и на отделни постановки в предложените за конкурса статии. При цялата внимателност, която проявява доц. Стоянов в анализа на литературата и на социалните нагласи, гражданската хуманистична му позиция е ясна; последното смятам за значително достойнство.

Представените трудове съответстват на профила на конкурса и отразяват изследователските интереси на кандидата. Кандидатът има участия в международни конференции, в национални и университетски изследователски проекти, публикации в чужбина. Преподава в бакалавърски и магистърски програми в ЮЗУ „Неофит Рилски“; бил е научен ръководител на докторант(к)и. Кандидатът притежава богат осемгодишен опит от

преподаване в Украйна, което се е обогатило неговите изследователски интереси.

Изследователската и педагогическата дейност на доц. д-р Стилиян Стоянов му дава всички основания да кандидатства за академичната длъжност „професор”.

Доц. д-р Стилиян Стоянов има своя любима дума: тя е „номинирам“ и производни.

Съобразявайки се с идиолексиса на кандидата, заявявам, че цялостната научна и педагогическа дейност на кандидата ми дава основание да го номинирам с пълна убеденост за академичната длъжност "професор" в област на висше образование 2.1. Филология (Теория и история на литературата).

¹ Не посочвам страници при цитатите от статията „Ботев – търсенето и опорите“, защото публикацията е електронна.